

COMITELE DE TIMIȘ. UN BARON AL REGATULUI MEDIEVAL MAGHIAR

Zoltan Iusztin*

Keywords: *Timiș County, administrative institutions, barons, cursus honorum, dignities.*
Cuvinte cheie: *comitatul Timiș, instituții administrative, baron, cursus honorum.*
Schlüsselwörter: *Komitat Temesch, Verwaltungsinstitutionen, Barone, cursus honorum.*

The Count of Timiș. A Baron of the Hungarian Kingdom (Abstract)

From the beginning of the XIIIth century, the most powerful dignitary in the territory between the rivers Mures, Tisza, Danube and the western slopes of the Transsylvanian Alps was the *Ban of Severin*. Despite its temporary vacancy, the rank and the dignity were maintained until the XVIth century, yet some historians like Maria Holban speak about a “fantastic existence”. Certainly, this is only one of the reasons who cause, during the XIVth and the XVth centuries, at the political level, a competitor institution. Then, without being officially included between the baronial ranks, the count's seat confers to the Count of Timiș himself the same form of address granted to the Transsylvania Voyvoda or the *Bans of Slavonia* and Croatia. This was not a spontaneous decision by the Central rulers, nor did it occur in a single moment, rather it was the result of an internal process reflecting the political changes at the south-eastern frontier of the medieval Hungarian Kingdom. In view of the Ottoman threats, the southern border became very fragile, necessitating that important human and financial resources be supplied for the defence of the frontier. The dignitary who would manage the entire situation and would lead a part of the operations for repelling the Ottoman raids would be the count of Timiș.

Introducere

Potrivit istoricului Erik Fügedi, în perioada secolelor XII–XIII ierarhia mării nobilimi a regatului Ungariei cuprindea patru trepte: cei mai influenți și puternici erau episcopii romano-catolici și baronii, după care urmau comiții și castelanii¹. Dacă, în privința prelaților, Biserica reprezenta sursa principală a autorității, în ceea ce îi privește pe baroni, statutul lor era legat de ocuparea demnităților de la curtea regilor arpadieni și de puterea financiară acumulată. Potrivit tradiției accesul la obținerea unei demnități baroniale era facilitat doar vechilor familii nobiliare, ai căror membri ocupaseră de-a lungul timpului funcții similare la curtea coroanei. Totuși tinerii membri nu erau instalați în asemenea demnități decât după ocuparea a diferite funcții militare sau auxiliare de la curte. Urma apoi integrarea lor în rândul mării nobilimi și anume, încadrarea lor în rândul comiților și castelanilor.

Deținerea funcției de castelan oferea o bază de început pentru cariera politică a tinerilor membri ai clanurilor, lărgă în același timp influența marilor familii, iar pe de altă parte lăsa drum deschis

nobilimii provinciale spre casta aristocrației². Din acest ultim punct de vedere accesul la statutul baronial era deschis și celorlalte categorii sociale sau nobilimii străine³, însă o asemenea ascensiune era dificilă, în special pentru stările inferioare.

Penultima treaptă a ierarhiei aristocrației era ocupată de conducătorii unităților administrative. Aceștia erau comiții, care avea rolul să administreze proprietățile și cetățile regale și despre care se menționează că, în perioada secolelor XI–XIII, erau funcționari ai coroanei⁴. Astfel, titulatura unui comitat oferea tinerilor membri ai familiilor nobiliare o avansare spre demnitățile baroniale, însă în multe cazuri aceasta era ocupată de baroni datorită beneficiilor financiare pe care le oferea⁵.

Cu toate că stingerea dinastiei arpadiene a determinat modificări și înnoiri instituționale, realitățile prezentate mai sus în ceea ce privește marea nobilime, au rămas valabile și în secolul al XIV-lea. Dinaștii angevini au impus un caracter feudal mai pronunțat instituțiilor nobiliare moștenite, însă

* Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie, e-mail: parceval_zoli@yahoo.com.

¹ Fügedi 1986, 204–205.

² Fügedi 1986, 204–205.

³ Prin acest termen este desemnată nobilimea din afara granițelor regatului.

⁴ Eszlary 1963, 220–221.

⁵ Engel 2006, 179.

despre o schimbare fundamentală a sistemului politic din regatul maghiar nu poate fi vorba⁶.

Cele patru trepte ale ierarhiei nobiliare s-au menținut în continuare, însă intervine o lărgire a demnităților baroniale și o individualizare mai pronunțată a celorlalte instituții. Odată cu reunificarea regatului, numărul baronilor ajunge la 20, incluzându-i și pe demnitarii curții reginei⁷, însă doar unul dintre conducătorii unităților administrative se va regăsi între aceștia, și anume, comitele de Bratislava.

Desigur, fiecare din cei patru reprezentanți ai marii nobilimi prezintă caracteristici proprii, cărora li se pot consacra studii separate, dar în articolul de față dorim să ne concentrăm atenția asupra delegatului regal din fruntea comitatelor și, mai exact, doar asupra comitelui de Timiș și a ascensiunii sale în rândul baronilor.

Context extern și statut

În a doua jumătate a secolului al XV-lea a devenit o regulă ca în rândul demnitarilor regali, menționați în paragrafele documentelor oficiale, ultimul sau penultimul loc să fie ocupat de comitele de Timiș. Această realitate nu a corespuns secolului anterior, astfel titularul comitatului bănățean avea același statut cu al celorlalți comiți ai regatului. O primă schimbare este semnalată în a doua jumătate a veacului al XIV-lea, atunci când politica ofensivă a regelui Ludovic este focalizată – pentru moment și cu rezultate nesemnificative – spre teritoriile de la granița sud-estică a regatului. Începând din acest moment titulatura comitatului Timiș va presupune și conducerea unităților administrative vecine, iar ca urmare suprafața teritoriile cărmuite de comite va rivaliza cu cele aflate în subordinea voievodului Transilvaniei sau ale banilor Slavoniei și Croației⁸.

Totuși, autoritatea pe care o va dobândi acest demnitar s-a datorat într-o primă etapă situației externe de la Dunărea Inferioară, iar apoi schimbărilor interne ale regatului și transformărilor instituționale.

Pătrunderea turcilor în peninsula Balcanică a determinat noi modificări politice, prin slăbirea, micșorarea și desființarea statelor creștine din zonă. Ungaria a încercat să profite de acest context pentru a-și extinde hotarele spre sud, obiectiv atins doar într-un procent infim, odată cu întemeierea banatului Bulgariei. Situația se modifică în momentul în care Poarta va prelua inițiativa ofensivă și va determina regatul să se repleze și să-și consolideze granițele sudice.

În acest context politic, demnitarul care va prelua sarcinile militare ale zonei aduse în discuție va fi comitele de Timiș. Pe de altă parte, ascensiunea sa politică a fost facilitată și de faptul că partea sud-estică a regatului, în special cea aflată în partea stângă a Tisei, și anume Banatul, a fost lipsită periodic de o demnitate baronială. Banul de Severin, cu toate că apărea în lista baronilor încă din anii 1232–1233⁹, nu deținea în sine o autoritate militară importantă, un motiv pentru care funcționalitatea sa în anumite perioade a fost pusă sub semnul întrebării¹⁰. Astfel, premisa unei ascensiuni politice pentru comitele de Timiș devenea reală.

Ca o primă etapă a acestui proces poate fi înregistrat declinul demnității banatului de Severin care, în perioada anilor 1335–1435¹¹, a fost ocupată doar 34 de ani, iar în rest a rămas vacantă¹² sau a ajuns în titulatura domnitorului Țării Românești.

În situația în care la hotarul sud-estic al Ungariei demnitatea baronială existentă nu este ocupată decât periodic, autoritatea politică a comitelui timișan cunoaște o consolidare treptată. Acest lucru s-a datorat cumulului de beneficii pe care le furniza titulatura comitatului Timiș, realitate adusă în vedere odată cu întemeierea banatului de Vidin.

Astfel, începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea conducătorul unității administrative va avea în permanență rang de baron. Primul în această listă este Dionisie Lackfi, amintit la conducerea comitatului Timiș în iunie 1366¹³, la un an de când regele Ludovic I, ocupase Vidinul și întemeiasse banatul Bulgariei¹⁴. Noului organism administrativ i-au fost atașate teritoriile și cetățile Banatului de Severin, iar titularul său a preluat și conducerea comitatelor din zonă¹⁵. Totuși, Dionisie Lackfi nu a figurat la conducerea comitatului Timiș în perioada în care a deținut titulatura banatului de Severin, ci în intervalul de timp în care a administrat voievodatul Transilvaniei și Banatul Bulgariei. Mai exact, considerăm că obținerea titlaturii Timișului a reprezentat o danie *pro honore*, ca urmare a numirii sale la conducerea banatului nou constituit și nu datorită administrării voievodatului. Pe baza acestui punct de vedere se poate afirma că următorul *comes Themesiensis*, Benedict Himfi, a fost instalat în toamna anului 1366, atunci când a devenit ban al Bulgariei¹⁶.

⁹ Achim 2003, 236.

¹⁰ Holban 1981, 55–60, 63–65, 67–69, 84–85.

¹¹ Petrovics 2010, 3.

¹² Petrovics 2008, 21–23.

¹³ Engel 1996, 202.

¹⁴ Engel 2006, 193.

¹⁵ Vezi tabelul de mai jos.

¹⁶ Holban 1981, 172, 174.

⁶ Fügedi 1986, 258–259.

⁷ Fügedi 1986, 187–188.

⁸ Engel 1987, 60.

Însă banatul din sudul Dunării încetează să mai ființeze în anul 1369, moment în care conducerea comitatului este preluată de palatin, dar în schimbul renunțării la administrarea a două comitate: Sopron și Vas¹⁷.

Potrivit unei opinii interesante, desființarea Banatului Bulgariei a determinat transferarea autorității sale comitelui de Timiș¹⁸. Situația s-ar datora imposibilității politice a Ungariei de a mai păstra teritoriile din sudul Dunării și abandonarea disputei privind titulatura Severinului – rămasă vacantă din anul 1359¹⁹ – cu domnul Țării Românești. Fără a nega acest proces instituțional, apreciem că data avansată pentru debutul său este prea timpurie, deoarece începând cu anul 1370 conducerea comitatului este deținută de vicecomiții palatinului Ladislau de Oppeln. Însă, chiar dacă din punct de vedere politic nu se poate vorbi de vreo schimbare radicală, beneficiile financiare și militare pe care le furniza administrarea comitatului timișan au stârnit interesul celor mai mari demnitari ai regatului.

Despre consolidarea autorității politice a titlurii sale se poate vorbi din momentul reînălțării în funcție a lui Benedict Himfi. Al doilea mandat al acestuia la conducerea comitatului nu este legată de ocuparea vreunei demnități baroniale. Cu toate că devenise baron, Benedict Himfi deținea, în anul 1371, doar titulatura comitatelor Timiș și Cenad, iar anul următor cumula și conducerea Carașului²⁰ și, probabil, a Cuvinului. Chiar dacă acest moment nu poate corespunde cu înscrierea titlurii comitatului între demnitățile baroniale, observăm că ocuparea sa este înregistrată în *cursus honorum*-ul lui Himfi, care avansase la statutul de baron încă din anul 1362, când fusese numit la conducerea comitatului Bratislava²¹. Acest lucru este întărit și de continuarea carierei sale, care nu se finalizează cu administrarea comitatului bănățean, ci continuă cu reînălțarea sa la conducerea Bratislavei. Faptul că ocuparea titlurii comitatului Timiș, împreună cu administrarea altor trei comitate bănățene, reprezintă o etapă de final din cariera unui baron, ne determină să considerăm că demnitatea în sine capătă o anumită importanță în cadrul politicii interne.

Foarte probabil plusul de autoritate pe care îl obține comitele de Timiș în această perioadă s-a datorat situației externe, astfel că scaunul său nu a mai fost atașat, ca sursă de beneficii, unei demnități baroniale, ci a rămas de sine stătător. Începând

cu anul 1371 primele raiduri otomane devastau teritoriul sudic al regatului, dar regele Ludovic se implica într-un conflict cu rezultate schimbătoare în Peninsula Italică²². În pofda unei aparente indiferențe, se poate că amenințarea otomană a fost luată în serios, iar pentru apărarea hotarelor sudice a fost delegat Benedict Himfi. Acest lucru este confirmat și de observația potrivit căreia, în deceniul opt a secolului al XIV-lea, teritoriul Banatului a fost conservat, prin transformarea sa într-o provincie cu sediul la Timișoara²³.

Totuși, nici în această perioadă comitele de Timiș nu a fost integrat în cercul restrâns al demnităților baroniale, ba mai mult, începând cu anul 1375, titulatura comitatului a fost atașată demnității palatinale. În condițiile în care amenințările otomane încetează – pentru moment – iar regele Ludovic I antrenează toate resursele țării în campaniile sale din peninsula Italică, conducerea comitatului rămâne în mâinile palatinului Nicolae Garai²⁴.

După cum putem observa practicarea unei politici occidentale lasă într-un plan secund hotarul de la Dunărea Inferioară, fapt ce determină diminuarea influenței și importanței autorităților locale din această arie. Apoi, moartea regelui crează animozități și dispute interne, situație în care Nicolae Garai va păstra titulatura comitatului bănățean până la moartea sa, cu toate că după încoronarea lui Carol al II-lea fusese înlocuit din demnitatea de palatin și numit la conducerea Dalmației și Croației²⁵. Chiar și după uciderea lui Garai, la sfârșitul lui iulie 1386, conducerea comitatelor Timiș și Cenad rămâne mai departe în posesia vicecomiților săi, care sunt anunțați abia la 22 august de instalarea noilor comiți: Ladislau și Ștefan Losonci²⁶. Din acest moment și până la mijlocul deceniului zece, comiții de Timiș vor fi schimbați în permanență.

Însă, așa cum observă și istoricul Engel Pál, se întrezărește o schimbare în privința funcției comitelui timișan, care timp de două decenii crează o unitate administrativă a Banatului prin unificarea conducerii comitatelor Cenad, Caraș, Cuvin și a districtelor românești dintre Lugoj și Orșova²⁷.

Ascensiune politică

În ceea ce privește ascensiunea politică a funcției bănățene, un interes îl prezintă carierele lui Ladislau Bebek și Ladislau Sárói, care au funcționat câte doi ani la cârma comitatului. Primul și-a

¹⁷ Engel 1996, Vas.

¹⁸ Kristó 1988, 152–160; Engel 1996, 34–35.

¹⁹ Engel 1996, Szörényi bán.

²⁰ Engel 1996, 202.

²¹ Fejér IX/3, 312.

²² Kristó 1988, 163–164.

²³ Petrovics 2010, 5.

²⁴ Engel 1996, 202.

²⁵ DL 7086; DL 65803.

²⁶ Krassó 1882, 164.

²⁷ Engel 1982, 889, 891, 918–920.

început activitatea politică administrând comitatul Maramureș, căruia i s-au adăugat Satu Mare și Ugocea²⁸, iar apoi Nytra. Apreciem că promovarea sa în rândul baronilor a avut loc în momentul numiri sale în calitate de magistrul al curiei reginei (1387–1388), datorită faptului că această funcție apare între demnitățile menționate de Fügedi Erik²⁹. Apoi, cariera sa continuă cu ocuparea titlaturii Timișului, perioadă în care conduce și comitatul Zarand. Despre unitatea administrativă din urmă se menționează că a fost lăsată în seama comitelui de Timiș începând cu anul 1387 și până la începutul secolului al XV-lea³⁰. Includerea unui alt comitat sub autoritatea comitelui timișan se datorează faptului că acesta se distinge ca putere și importanță politică față de ceilalți funcționari regali. Astfel, considerăm că în această perioadă el urcă într-o etapă intermediară dintre funcția de comite și demnitățile baroniale, a cărei evoluție naturală va fi integrarea sa în rândul acestora din urmă.

În acest sens, exemplară este cariera lui Ladislau Sárói, care a parcurs toate treptele politice pentru a ajunge baron. Prima funcție pe care o deține este cea de vicecomite de Vas, pentru ca începând cu anul 1387 să îl întâlnim la conducerea comitatului Fejér, în calitate de titular³¹. În perioada în care devine comite, Ladislau este împroprietărit cu cetatea Levice (1388)³². Proprietățile sale se înmulțesc în momentul în care ajunge la conducerea comitatului Timiș, perioadă în care primește cetatea Șiria. Potrivit scrisorii de danie, Ladislau s-a numărat printre fideli coroaiei și a luptat pentru integritatea regatului. Una dintre aceste acțiuni adevărate este că, în calitate de comite de Timiș, a respins raidurile de pradă ale turcilor și sârbilor de pe teritoriile Banatului de Mačva și a comitatelor Srem, Caraș și Timiș, ajungând până la cetatea Vitinice³³. În același document el poartă titlatura de *magnifico*, dar datorită faptului că textul daniei nu s-a păstrat în original, ci a fost transcris în anul 1406, nu putem aprecia dacă era baron în perioada administrării Timișului. Totuși, el a participat la apărarea graniței sudice în calitate de comite, ceea ce demonstrează indirect importanța funcției deținute.

Datorită aprecierii de care se bucura la curte, Ladislau Sárói primește cetățile Güssing și Reviște, iar în schimb renunță la cetatea Șiria³⁴. Până în acest moment nu deținuse nicio demnitate baronială,

dar fără îndoială se număra printre nobilii potențați ai regatului. Însă, după îndeplinirea mandatului de la conducerea comitatului bănățean, în anul 1392, Ladislau Sárói este avansat la demnitatea de ban al Slavoniei, iar după o scurtă perioadă devine *magister ianitorum regaliūm*³⁵.

Prin prezentarea unui asemenea *cursus honorum* este evident că funcția de comite al Timișului a reprezentat o rampă de lansare spre demnitățile baroniale. Totuși, nu există o regulă în acest sens, mai ales că la finalul aceluiași an conducerea comitatului revine banului de Severin, Detre Bebek, deoarece unul dintre familiarii săi este amintit la 17 septembrie 1392 în funcția de vicecomite al Timișului³⁶. Alte informații nu există, dar foarte probabil administrarea comitatului a revenit banului de Severin până în anul 1394, când scaunul acestuia din urmă va rămâne vacant teoretic timp de 14 ani, iar practic 32³⁷.

În acest interval absența demnității baroniale din zona bănățeană va fi suplinită de titularul Timișului, fără ca numele său să apară în lista binecunoscută a baronilor din actele emise de cancelarie.

Nos vterque Nicolaos...

La sfârșitul secolului al XIV-lea titulatura comitatului nu mai reprezenta anexa unei demnități baroniale, ci își crea propria identitate politică și administrativă prin unificarea teritoriilor dintre Mureș, Tisa, Dunăre și Munții Banatului. Astfel, Nicolae Csáki, care devine comite în anul 1394, nu deține vreo demnitate baronială până în anul 1402, când este instalat la conducerea Transilvaniei³⁸. Însă, în perioada în care a deținut titulatura Timișului, Nicolae Csáki a fost numit și la conducerea celorlalte comitate bănățene, cu excepția Aradului. Este amintit în calitate de comite al Cenadului, Carașului și Cuvinului din anul 1394 până în anul 1402³⁹, perioadă ce corespunde cu îndeplinirea mandatului timișan. În anul 1395 devine titularul Zarandului și Bihorului, iar patru ani mai târziu administrează și comitatul Csongrád⁴⁰. În anul 1397 Nicolae Csáki deține funcția de jude al cumanilor⁴¹, dar demnitatea nu era una baronială. Chiar dacă în marea majoritate a

²⁸ Engel 1996, Szatmár.

²⁹ Fügedi 1986, 187–188.

³⁰ Engel 1996, Zarand.

³¹ Engel 1996, Fejér.

³² Kristó 1994, 406.

³³ Dl. 65839.

³⁴ Zs. I, 1626, 2122.

³⁵ Dl. 7768.

³⁶ Zs. I, 2622.

³⁷ Instalarea lui Filipo Scolari în anul 1408 în această demnitate s-a făcut doar pentru a-l putea înscrie în ordinul dragonului, deoarece calitatea de comite de Timiș nu era prevăzută ca o demnitate baronială potrivit legilor din anul 1350.

³⁸ Zs. II, 1408.

³⁹ Engel 1996, 202.

⁴⁰ Zs. I, 6001.

⁴¹ Zs. I, 4951.

cazurilor această funcție era atașată unei demnități baroniale, *iudex Cumanorum* nu oferea titularului său înscrierea în rândul acelor *barones* amintiți în lista sfatului regelui sau al regatului. Singura funcție care îl apropia pe Nicolae Csáki de prestigiul și puterea baronilor era titulatura Timișului.

În paralel observăm că administrarea comitatului a reprezentat pentru Nicolae Csáki începutul unui *cursus honorum*, ce a continuat apoi cu guvernarea voievodatului Transilvaniei timp de 13 ani.

Însă Nicolae Csáki nu a ocupat singur această funcție, ci împreună cu Nicolae Marcali. Faptul că două persoane erau instalate la conducerea unui comitat nu reprezenta o noutate, dar această practică era specifică demnităților baroniale. Pe de altă parte, observăm că în numeroase cazuri, dacă comitatul este administrat de două sau mai multe persoane, acestea dețin statutul de baroni și conduc mai multe unități administrative. Un exemplu cunoscut este cel al lui Ioan de Hunedoara și Nicolae Újlaki, care au figurat la conducerea voievodatului Transilvaniei și banatului de Severin într-o perioadă comună⁴². Desigur, numirea celor doi la conducerea Transilvaniei s-a făcut într-un context tulbure, când animozitățile dintre susținătorii regelui Vladislav I și partida reginei Elisabeta încă nu se stinseseră, iar ei aveau datoria de a pacifica partea estică a regatului⁴³.

Dificultatea mandatului le-a facilitat acumularea mai multor demnități și funcții, dintre care unele individuale. Astfel, cei doi nu au deținut permanent aceleași atribuții, iar dintr-un alt punct de vedere istoricii consideră că administrarea Transilvaniei i-ar fi revenit doar lui Ioan de Hunedoara. Buna înțelegere între cei doi prieteni și tovarăși de arme ar fi fost cauza unui acord tacit prin care partea regatului de la vestul Tisei se afla în mâinile lui Újlaki, în timp ce estul sub autoritatea lui Ioan de Hunedoara⁴⁴. Însă, dacă realitățile politice de la începutul deceniului cinci erau mai tensionate, anul 1445 găsește întreaga scenă politică din regat schimbată. În acest moment conducerea Ungariei rămâne în mâinile baronilor și a stărilor, în lipsa unui rege matur, iar în ceea ce privește Transilvania⁴⁵, provincia rămânea mai departe sub administrarea lui Újlaki și Ioan de Hunedoara, care împărțeau și conducerea banatului de Severin⁴⁶. În profida acestor analogii, deceniul cinci al secolului

al XV-lea prezintă o realitate politică diferită față de începutul aceluiași veac.

Din acest motiv considerăm că cel mai bun exemplu pentru confirmarea ipotezei de mai sus este chiar al celor doi comiți aduși în discuție: Nicolae Csáki și Nicolae Marcali. Începând cu anul 1402 cei doi vor administra voievodatul Transilvaniei și comitatul Solnok, dar până la 10 aprilie mai sunt amintiți la conducerea Timișului⁴⁷.

Închizând această paranteză observăm că cei doi comiți administrau, până la sfârșitul anului menționat, aproape întregul Banat, la care se adăugau cele două comitate din dreapta Mureșului și Csongrád. Imensul teritoriu aflat sub autoritatea comitelui de Timiș ar fi o dovadă importantă pentru a confirma integrarea lor în rândul baronilor. Însă Nicolae Csáki și Nicolae Marcali nu au condus întreaga zonă din momentul numirii lor în funcția de comiți ai Timișului, în anul 1394, ci treptat. Autoritatea lor crește spre finalul secolului al XIV-lea, când teritoriului pe care îl administrau se apropia ca întindere de Transilvania sau Slavonia, motiv pentru care statutul lor politic nu putea fi inferior baronilor.

Foarte probabil situația externă a avut un rol important în consolidarea autorității celor doi comiți. Dezastrul de la Nicopole și ascensiunea Porții, care și-a fixat granița pe Dunăre, a determinat întărirea hotarelor sudice predispuse invaziei otomane. În acest context resursele financiare și umane au fost mărite, pentru a se realiza o apărare solidă în fața noului pericol. Din aceste motive statutul și importanța demnitarului care va avea sarcina să organizeze întregul sistem defensiv din zona bănățeană va crește în condițiile în care Ungaria va abandona inițiativa ofensivă.

Astfel, nu ar fi greșit să considerăm că Nicolae Csáki și Nicolae Marcali au conferit funcției timișene un caracter baronial începând cu anul 1397, atunci când devin juzi ai cumanilor, sau chiar mai devreme.

Baronul de Timiș

Fără nicio îndoială, numele celui de care se leagă consacrarea comitelui de Timiș în calitatea de baron este Filipo Scolari. Ascensiunea condotierului florentin a beneficiat de numeroase studii de specialitate, care au atins și chestiunea titulaturii comitatului bănățean⁴⁸.

De la numirea sa în funcție, în anul 1404, Scolari se număra printre cei mai puternici baroni din regat. Chiar Sigismund îl amintește între baronii țării, începând din anul 1405, când în câteva

⁴² Voievozi ai Transilvaniei (1441–1446) și bani de Severin (1445–1446).

⁴³ Engel 2006, 303–304.

⁴⁴ Engel 2006, 303–304.

⁴⁵ Cei doi dețineau din aprilie 1441 și conducerea comitatului Timiș.

⁴⁶ Dl. 102496; DF. 213128.

⁴⁷ DF. 259911.

⁴⁸ Petrovics 2010; Hațegan 1997; Engel 1987, 60–64.

documente poartă titlul de *magnificus*⁴⁹. Cu toate că Scolari era unul dintre cei mai influenți baroni ai regelui, datorită administrării comitatului Timiș, tradiția păstrată de cancelarie și legile din anul 1350 se opuneau menționării sale între baroni.

Aceasta a fost singura opoziție pentru recunoașterea statutului de baron al florentinului, fapt ce îl determină pe Engel P. să susțină că, pentru a-l integra în ordinul dragonului, regele Sigismund i-a acordat titulatura banatului de Severin, deoarece membrii acestei organizații cuprindeau doar conducători și demnitari⁵⁰. Însă titlul consfințea o situație care dăinuia din 1404, de când florentinul se afla în stăpânirea teritoriilor și cetăților banatului, în afară de Turnu Severin. Atunci nu poate să ne

nedumerească faptul că într-un an de zile, această titulatură nu mai este folosită de Scolari, a cărui primă demnitate este cea de *comes Themesiensis*.

Faptul că documentele oficiale continuau omiterea sa din rândul demnitarilor se datorează doar practicii cancelariei, care nu a înregistrat noua schimbare politică. Din această cauză ar fi o eroare să considerăm că despre comitele de Timiș se poate confirma că a devenit baron doar din deceniul al cincilea al secolului al XV-lea, când funcționarii cancelariei au consfințit noua realitate politică și instituțională internă. Fără îndoială, atașamentul acestora față de tradiție a omis înregistrarea schimbării statutului comitelui de Timiș, care avusese loc încă de la finalul secolului al XIV-lea.

*Comiții de Timiș în secolele XIV–XV*⁵²

Comitatul Timiș				Documente	Cursus Honorum
Comiți	Perioada în care a condus comitatul	Castelania deținută			
1	Nicolae Treutul	7 VI 1318 –	Timișoara	AO V, 710, 154	I. Comite de Timiș și Nytra (1321–1322); Castelan de Dobrá Voda (1320–1323).
		31 III 1323			II. Comite de Bratislava (1323–1349); Castelan de Devin (1326), Bratislava (1326–1327) și Ostrý Kameò (1336).
				DF. 239328	III. Judecător (1350–1353).
2	Pousa de Szer	21 IV 1325	Sebeș (1325, 1355)	AO. IX, 148.	I. Comite de Timiș.
					II. Comite de Caraș (1325–1346) și Cuvin (1340–1347); Castelan de Haram (1330), Vârșeț (1342), Golubac (1342).
					III. Comite de Caraș (1349–1453); Castelan de Golubac (1350).
3	Nicolae Janki	29 XI 1329– 29 III 1336		DF. 266365	I. Castelan de Carașova și Vârșeț (1323).
					II. Procurator al regelui (1330).
				DL. 40721	III. Castelan de Vârșeț (1335).
4	Chuka de Toldi	22 IV 1337– 9 IX 1343	Timișoara (1341)	DL. 51054	I. Castelan de Carașova și Vârșeț (1323).
				(Temes, 44.) DL. 40914	II. Comite de Timiș.
5	Nicolae de Berecsău	22 VIII 1349– 3 VIII 1351		DL. 51531	
				Temes, 78–79.	
6	Ioan Hagymás de Berecsău	1 IV 1357– 15 II 1362	Timișoara (–1357)	Engel 1996, 202.	Aulicus (1351)
				Temes, 99.	

⁴⁹ Engel 1987, nota 90.

⁵⁰ Engel 1987, 63.

⁵¹ Alte studii cu privire la arhontologia comiților de Timiș: Pesty 1863, 159–267; Fenyvesi 1993, 260–262; Csánki 1890, 688–717, 757–788; Engel 1996, 202.

		Comitatul Timiș		Documente	Cursus Honorum
		Comiți	Perioada în care a condus comitatul		
7	Dionisie Lackfi	20 VI 1365–1366		Engel 1996, 202.	I. Mare comis regal (1343–1359).
					II. Ban de Severin (1355–1359), Comite de Cuvin și Caraș (1355–1360); Castelan de Haram (1355).
					III. Voievod al Transilvaniei (1359–1367), ban al Bulgariei și capitan de Vidin (1365–1366); Comite de Arad (1359–1367); Castelan de Cetatea de Baltă (1360), Gogan(1360), Hașeg (1360), Rupea (1362), Almașu (1363), Ciceu (1364), Gureni (1364), Lita (1364), Bologa (1364).
8	Benedict Himfi	1366–1369	Timișoara (1368, 1371), Jdioara, Sebeș (1368)	DL. 47873	I. Castelan de Somló (1352–1354).
					II. Comite de Komárom (1357–1360) și Pilis (1358–1360); Castelan de Visegrád (1358).
				DF. 285837	III. Comite de Szatmár, Ugocea și Maramureș (1360–1362); Castelan de Nyaláb (1362).
					IV. Comite de Bratislava (1362–1365); Castelan de Somló (1363) și Bratislava (1365).
				Fejér IX/4, 120.	V. Ban al Bulgariei (1366–1369), Comite de Caraș și Cuvin (1365–1367); Castelan de Haram, Orșova și Mehadia (1366).
9	Ladislau de Oppeln	1369–	Timișoara	DF. 285841	I. Palatin cu titlu de duce (1367–1372); Comite de Sopron, Vas (1367–1369), Bihor, Bratislava, Caraș, Cuvin, Nyitra și Turóc (1367–1372); Castelan de Hrušov (1365–1366), Bojnice, Holíč, Léva, (1367), Haram (1367–1370), Bratislava (1367–1371), Devin, Tapolcsány (1367–1372), Plavec, Šintava, Šoimi (1370), Pajštún (1371–1372), Blatnica (1372), Jelenec (1369–1376).
		11 XI 1371–1371		Engel 1996, 202.	II. Comite de Abaúj și Zemplén (1375–1387); Castelan de Újhely (1376), Trebišov (1380) și Orava (pp. 1388).
	Benedict Himfi	11 XI 1371–13 I 1375		DL. 52233	VI. Comite de Sopron și Vas (1369–1370).
					VII. Comite de Cenad (1371–1375), Caraș și Cuvin (1372–1375); Castelan de Orșova, Mehadia, Șemlacul Mare (1372), Haram (1374–1375) și Döbrönte (pp.).
				Temes, 133.	VIII. Comite de Bratislava (1379–1380), Fejér, Győr, și Komárom (1379–1380); Castelan de Csókakő, Vitány, (1379), Csesznek, Gesztes (1379–1380) și Devin (1380).
10	Nicolae Garai	1375–	Timișoara (1376–1380)	DL. 42011	I. Ban de Mačva (1359–1375); Comite de Baranya, Bodrog, Srem și Valkó (1359–1375); Castelan de Vrbova și Harsány (1375).
		25 VII 1386	Cseri		II. Palatin (1375–1385); Comite de Bars și Bratislava (1375–1377), Cenad, Cuvin și Caraș (1375–1386); Castelan de Bocșa (1375–1381), Pajštún, Haram, Dobrá Voda, Korlátka, Ostrý Kameò (1376), Bratislava (1376–1378), Óvár (1376–1380), Cuvin, Ilidia (1382), Șemlacul Mare, Vârșeț (1382–1386) și Ugod (pp.).
			Sebeș, Jdioara (1386)	Krassó 1882, 164.	III. Ban al Dalmației și Croației (1385–1386); Castelan de Plavec (1378).

		Comitatul Timiș		Documente	Cursus Honorum
		Comiți	Perioada în care a condus comitatul		
11	Ladislau Losonci	22VIII 1386 –1387	Jdioara	Krassó 1882, 164.	I. Castelan de Bystrica (1385–1386) și Hrièov.
			Sebeș		II. Comite de Timiș și Cenad (1386–1387); Castelan de Vârșeț și Șemlacul Mare (1386); Cavaler al curții (1386).
			–1386		III. Ban de Severin (1387); Castelan de Pâncota și Dezna (pp.).
					IV. Ban al Dalmației și Croației (1387).
					V. Ban al Slavoniei (1387–1389); Castelan de Okics (1388), Slanec (pp.)
12	Ștefan Losonci	22VIII 1386–	Jdioara	Krassó 1882, 164.	I. Castelan de Bystrica (1385–1386) și Hrièov.
			Sebeș (1386)		II. Comite de Timiș și Cenad (1386–1388); Castelan de Vârșeț și Șemlacul Mare (1386).
		20 VIII1387		Temes, 152.	III. Ban de Severin (1387–1388); Castelan de Mehadia (1387), Pâncota și Dezna (pp.).
					IV. Ban al Dalmației și Croației (1387); Castelan de Okics (1388), Slanec (pp.).
					V. Ban de Mačva (1390–1392); Comite de Baranya, Valkó, Bereg și Bodrog (1390–1392); Castelan de Debrc și Munkács (1391).
13	Ladislau Bebek	1388–		Zs. I, 1138.	I. Comite de Maramureș Szatmár și Ugocea (1375–1377).
		11 III 1390			II. Comite de Nytra (1378–1380),
					III. Magistru al curiei reginei (1387–1388).
		Temes, 191.		IV. Comite de Timiș și Zarand; Castelan de Șiria	
				V. Mare vistier al regelui (1390–1393); Comite de Abaúj și Borsod (1390–1393); Castelan de Diósgyőr (1390–1392).	
14	Ladislau Sárói	5 IV 1390 –		Zs. I, 1432	I. Vicecomite de Vas (1384–1385).
		24 VI 1392			II. Comite de Fejér (1387–90); Castelan de Csókakő (1387–1388) și Levice (pp.1388).
				DL. 94446	III. Comite de Timiș și Zarand; Castelan de Șiria, Güssing și Reviște (pp. 1391).
		Zs. I, 2543		IV. Ban al Slavoniei (1392).	
				V. Mare ușier regal (1392–1395); Comite de Liptó (1392); Castelan de Starhrad (1392).	
15	Detre Bebek	17 IX 1392–1393		Zs. I, 2622.	I. Mare stolnic regal (1379); Castelan de Orava (1379)
					II. Purtătorul drapelului regelui și reginei (1383–1387); Comite de Turóc (1384).
					III. Magistru al curiei reginei (1388);
					IV. Ban al Slavoniei (1389–1392); Castelan de Medvedgrad (1390).
					V. Ban de Severin (1392–1393); Comite de Timiș și Zarand; Castelan de Șiria.
					VI. Ban al Slavoniei (1394–1397); Castelan de Sokol și Medvedgrad (1394–1396)
					VII. Palatin (1397–1402); Comite de Borsod, Liptó, Nógrád Szepes și Turóc (1397–1402), Fejér (1397–1398); Castelan de Djurdjevac (1398), Starhrad, Sáros, Szepesvár, Diósgyőr (1399), Liptovský Hrádok (1402).

	Comitatul Timiș			Documente	Cursus Honorum
	Comiți	Perioada în care a condus comitatul	Castelania deținută		
16	Szécsi Frank	1393–1394		DL. 52788	I. Ban de Severin 1393; Comite de Caraș (1394).
					II. Vistier (1394–1396); Comite de Csepel.
17	Nicolae Csáki	10 VIII 1394 –	Timișoara	Temes, 244.	I. Comite de Timiș și Jude al cumanilor (1397–1400); Comite de Caraș, Cuvin (1394–1402), Zarand (1395–1402), Bihor (1395–1403), Békés (1398–1402) și Csongrád (1399); Castelan de Șiria (1397) și Haram (1401).
		22 IX 1402			II. Voievod al Transilvaniei (1402–1403); Castelan de Hațeg (1402).
					III. Comite de Békés și Bihor (1409–1426).
				DL. 53176	IV. Voievod al Transilvaniei și Comite de Solnoc (1415–1426); Castelan de Adorian, Hațeg (1417–1422), Tâlmăciu (1418–1419), Lotrioara (1419), Lita (1419) și Cetatea de Baltă (1423).
				Temes, 326.	
18	Nicolae Marcali	10 VIII 1394 –	Timișoara	Temes, 244.	I. Comite de Timiș și Jude al cumanilor (1397–1400); Comite de Caraș, Cuvin (1394–1402), Zarand (1395–1402), Békés (1398–1402) și Csongrád (1399), Castelan de Șiria (1397).
		10 IV 1402			II. Voievod al Transilvaniei (1402–1403) și Castelan de Hațeg (1402).
				DF. 245611, DF. 259911	III. Comite de Somogy (1409–1413) și Membru al consiliului regal (1412).
19	Ioan Garai	21 IX 1402–		Fejér X/4, 137	I. Comite de Timiș.
		22 XI 1403		Temes, 332.	II. Relator (1404–1427) si membru al ordinului dragonului (1408).
					III. Voievod de Ozora (1412–1417).
					IV. Comite de Pozsega (1417). V. Castelan de Kőszeg (1428). Castelan de Veliki Kalnik, Simontornya, Tokaj și Tállya (1410) (primate in zalog)
20	Filip Kórógyi	17 VI 1404–		DL. 56562 Krassó 1882, 246.	I. Comite de Timiș și Caraș 1404; Castelan de Carașova, Mehadia (1402), Vârșet și Korog (1403).
					II. Curier al regelui (1406).
		26 VIII 1404		Temes, 337.	III. Relator al lui Garai (1410).
					IV. Mare vistier al reginei (1413–1419).
21	Ioan Alsáni	17 VI 1404–		DL. 56562	I. Comite de Timiș și Caraș (1404); Castelan de Carașova (1404), Vârșet, Mehadia (1402), Kamengrad,
		26 VIII 1404		Krassó 1882, 246.	II. Mare paharnic al regelui (1406–1417); Castelan de Vervár (pp.) și Pata.
				Temes, 337.	
22	Filipo Scolari	12 XI 1404 – 20 XI 1426	Timișoara	Temes, 339.	I. Comite a cămării de sare și relator (1401–1408).
			Jdioara		II. Comite de Timiș, Arad, Caraș, Cuvin și Cenad (1404–1426); Castelan de Vârșet (1406–1408).
			–1414		III. Vistier (1407–1408); Comite de Csongrád (1407–1426) și Fejér (1408–1413); Castelan de Bobovac (1407) și Dubovac (1414).
				Temes, 601.	IV. Ban de Severin (1408–1409); Comite de Zarand (1409–1426).
					V. Jude al cumanilor (1324–1326); Castelan de Mehadia (1413) și Ozora (pp.).

		Comitatul Timiș		Documente	Cursus Honorum
		Comiți	Perioada în care a condus comitatul		
23	Ștefan Rozgonyi	25 VII 1427– 21 III 1438 ⁵¹	Timișoara	Fejér X/6, 905.	I. Comite de Bakony și Castelan de Essegvár (1410–1439).
			(1427–1437)		II. Guvernator de Veszprém (1417–1426); Castelan de Veszprém (1418–1423).
					III. Comite de Győr (1422–1439); Castelan de Eger (1424) și Gesztes (1432–1437)
				DL. 13161	IV. Comite de Fejér (1425–1439); Castelan de Csókakő (1425–1437) Tata (1430–1439).
					V. Comite de Timiș; Castelan de Döbrököz (1437, zălog), Pata (1437) și Vitány (1439, zălog).
24	Emeric Marcali	1 IV 1438–	Sebeș	DL. 13169	I. Cavaler al curții (1414).
		1 V 1439	–1439		II. Ban de Severin (1427–1428); Comite de Somogy și Verőce (1427–1444).
				DL. 13367	III. Mare ușier regal (1434–1438).
					IV. Mare stolnic regal (1439–1440).
				DL. 13402	V. Mare ușier regal (1446–1448); Castelan de Babócsa (pp.), Fejérkö(pp.), Pata (pp.), Szentgyörgy (pp.), Zalavár (pp.).
25	Ioan Marcali	1 IV 1438–	Sebeș		I. Comite de Verőce (1430–1443);Cavaler al curții (1433).
		1 V 1439	–1439		II. Mare ușier regal (1435–1438).
					III. Comite de Timiș.
					IV. Comite de Somogy (1440–1444); Castelan de Zalavár.
					V. Mare ușier regal (1447–1449). Comite de Verőce (1448–1454).
					VI. Comite de Somogy (1449–1459); Comite de Zala (1451–1456). Castelan de Verőce
					VII. Jude al cumanilor (1456).
					VIII. Ban al Slavoniei (1457).
26	Ladislau Hagymás de Berecsău	24 IV 1438 – 17 IX 1439	Sebeș,	DL. 13180	I. Curtean la Konstant (1414–1418).
			Jdioara		II. Cavaler al curții (1418).
			–1439	Teleki X, 73.	III. Căpitan de Belgrad (2428).
					IV. Comite de Trencin și castelan de Trencin (1429).
					V. Comite de Timiș și castelan de Șoimoș (zălog).
27	Andrei Harapki	1439–1441	Timișoara		I. Curtean al regelui la Konstant (1414–1432).
			–1440		II. Purtătorul drapelului (1432).
					III. Comite de Caraș (1427–1428).
					IV. Comite de Timiș.
28	Gheorghe Orbonász	22 III 1441– 7 III 1442		DL. 55238	I. Castelan de Carașova (1437) și Borzafő (1439)
					II. Castelan de Șoimoș (1441)
				DL. 55248	III. Comite de Timiș.
29	Nicolae Újlaki	17 IV 1441– 15 III 1446		Engel 1996, 202.	I. Castelan de Bátorkő (1436–1442), Hlohovec (pp. 1437–1458) și Tematín (pp. 1438).
					II. Ban de Mačva (1438–1458); Comite de Bács Baranya, Bodrog, Tolna, Valkó (1438–1458) și Fejér (1440–1458); Castelan de Harsány Petrovaradin (1440–1441).

	Comitatul Timiș			Documente	Cursus Honorum
	Comiți	Perioada în care a condus comitatul	Castelania deținută		
30					III. Voievod al Transilvaniei (1441–1458), comite secuilor (1441–1446), jude al cumanilor (1448–1449) și căpitan de Belgrad (1441–1446, 1456); Comite de Arad, Cenad, Csongrád, Cuvin, (1441–1446), Maramureș (1441–1445), Győr (1453), Somogy (1444–1458), Verőce (1444) și Nyitra (1454–1455); Castelan de Szombathely (1441–1447), Bran, Királykő (1443), Szeged (1443–1445), Beletinci, Brezovica (1444), Tamási (1444–1445), Visegrád (1444–1454), Bratislava (1450), Hegyesd (1451–1458) și Rodna (1453).
					IV. Ban de Severin (1445–1446) și comite de Torontal și Zarand (1445); Castelan de Döbrököz, Gesztes (pp.–1458), Deva, Görény, Palota (1445), Cuvin, Kaposújvár, Szigliget (1445–1458).
					V. Ban al Slavoniei (1457–1458); Castelan de Essegvár (1457–1458).
	Ioan de Hunedoara	8 IV 1441–	Timișoara (1441–1456)	DL. 36899	I. Cavaler al curții (1434–1435).
		4 VIII 1446	Jdioara		II. Ban de Severin (1439–1446); Castelan de Gureni, Mehadia, (1439), Orșova (1439–1443), Turnu Severin (1439–1456) și Lipova (1440–1456 pp.).
			–1440	Engel 1996, 202.	III. Voievod al Transilvaniei (1441–1446), comite secuilor (1441–1446) și căpitan de Belgrad (1441, 1449–1456); Comite de Arad (1441–1456), Maramureș (1441–1445), Solnoc (1441–1446), Cenad, Csongrád, Cuvin, Caraș (1441–1456), Bihor (1443–1446), Bran (1443–1456), Ugocea (1444–1446), Szabolcs (1444–1451), Satu Mare (1445–1453) și Kraszna (1445–1456); Castelan de Hölgykő (1442), Șoimoș (1443), Szeged (1443–1445).
		1455–	Sebeș (1443–1456)		IV. Guvernator al regatului (1446–1453); Comite de Bratislava (1450–1452), Torontal (1451), Nyitra (1452) și Gömör (1452–1453); Castelan de Nagytapolcsány (1447), Hațeg (1448–1456), Derencsény (1452), Deva, Hunedoara (1446–1456), Sebesvár (1447–1449) Solymár (1449).
31		28 IV 1456			V. Căpitan general al regatului și comite perpetu de Bistrița (145–1456); Comite de Trencin (1454–1456) și Borsod (1456); Castelan de Stremț, Fejérkő (1453–1456), Branè, Bystrica, Starhrad, Diósgyőr și Trencin (1454–1456).
	vacant	1453 –			
		27 V 1455		DL. 13398	
	Ladislau de Hunedoara	XI 1456–		DL. 13425	I. Comite de Bratislava (1452).
		III 1457			II. Ban al Dalmației și Croației (1453).
					III. Comite perpetuu de Bistrița.
					IV. Mare comis regal (1456–1457); Comite de Timiș și Trencin (1456–1457).

⁵² Potrivit autorilor regestei documentului DL. 88893 comitele Timișului la data de 26 III 1438 ar fi fost Ladislau Rozgonyi.

	Comitatul Timiș			Documente	Cursus Honorum
	Comiți	Perioada în care a condus comitatul	Castelania deținută		
	vacant	21 III 1457–1458		Teleki X, 546–553.	
32	Mihai Szilágyi	7 VI 1457–1458		DL. 30837;	I. Vicecomite de Torontal (1451)
					II. Ban de Macva și căpitan de Belgrad (1456–1458).
				DL. 55.670	III. Guvernator (1458).
					IV. Comite perpetuu de Bistrița.
				Teleki X, 640.	V. Guvernator al Transilvaniei, Ban al Slavoniei și de Macva; partium inferiorum Regni Hungarie Capitaneus Generalis (1460)
33	Rainold de Rozgony	20 IV 1459–		DL. 15350	I. Comite de Nógrád (1441–1442) și Hont (1442); Castelan de Sárvár (1442–1455).
		18 IX 1459			II. Comite al secuilor (1449– 1453, 1455–1456) și de Vas (1448–1454); Castelan de Zeben, Kőszeg (1461)
				DL. 88427	III. Mare comis regal (1458); Comite de Timiș, căpitan al părții sudice a regatului (1459) și comite al secuilor (1458–1462)
					IV. Comite de Zemplén și Abaúj (1467).
				DL. 15401	V. Mare vistier al regelui (1471).
34	Ioan de Labathlan	26 XI 1459–1460		DL. 36630;	I. Comite al secuilor (1458).
				DL. 15.768	
35	Sebastian de Rozgony	4 VI 1460		DL. 44941	I. Comite de Bratislava (1443–1449). Scepeswara (1446)
					II. Castelan de Trnava (1454).
					III. Căpitan al Transilvaniei (1454).
					IV. Mare comis și căpitan al părților superioare ale regatului (1455); Castelan de Elesko (1456).
					V. Mare comis și căpitan al părților superioare ale regatului (1458); Comite de Sáros (1458); Castelan de Cherep, Ujvar Nagwar (1458).
					VI. Voievod al Transilvaniei (1458–1464), căpitan regal (1459–1462) și comite al secuilor (1461–1462); Castelan de Cserép (1460) și Debrew (1461).
36	Petru de Socol ⁵³	1460 ⁵⁴ –		DL. 30901;	I. Comite de Timiș, Cenad 1463.
		29 I 1468		Zichy X, 180, 258, 326;	II. Ban de Mačva (1464–1466) și căpitan al Belgradului.
				Bánffy II, 70;	
				DL. 45277	
37	Andrei Pancrațiu de Dengeleg	26 XI 1464–		DL. 26407	Căpitan al părții sudice a regatului
		14 IV 1465			

⁵³ În perioada cuprinsă între 1461–1467 apare în lista baronilor din documentele oficiale.

⁵⁴ Documentului emis la 12 iunie 1480, menționează că Petru de Socol a fost numit comite de Timiș și căpitan de Belgrad din porunca regelui și a guvernatorului. Pe baza acestei mărturii considerăm că instalarea sa a avut loc în a doua jumătate a anului 1460.

Comitatul Timiș			Documente	Cursus Honorum
Comiți	Perioada în care a condus comitatul	Castelania deținută		
38	Ioan Pancrațiu de Dengeleg	3 IV 1462	DL 27323	I. Castelan de Leta 1459.
				II. Voievod al Transilvaniei (1460–1465) comite de Solnocul Mijlociu, comite al secuilor 1461–1465).
		29 VI 1470–	DF. 244973;	III. Ban de Severin (1465).
		30 X 1472		IV. Voievod al Transilvaniei (1468–1472) comite de Solnocul Mijlociu, comite al secuilor.
			DL. 97345	V. Voievod al Transilvaniei (1475–1476); Castelan de Gergen și Lipova (1475).
39	Ambrozius Magnus	28 V 1474– 1478 XI 19	DL. 18215;	
			Zichy X, 191;	
			DL. 85 083	
40	Pavel Chinezu	1479–	DL. 59745	I. Comite de Maramureș (1467).
		24 XI 1494		II. Castelan de Vásonkő (1475).
			DL. 88790	III. Comite de Timiș și Zala, căpitan general al armatei sudice (1479–1494);
				IV. Comite de Srem, Bács (1484–1494), Veszprém (1487–1494).
				V. Bodrog, Valko, Bihar (1489–1494).
				VI. Jude al curții (1494).
41	Iosif de Som	1494–1510	Bánffy II, 349.	I. Comite de Timiș; Bács, Bodrog, Bihar (1494).
				II. Căpitan al părților sudice ale regatului.
			Petrovics 2010.	

BIBLIOGRAFIE

Achim 2003
V. Achim, Despre vechimea și originea Banatului de Severin. *RI*, 5 (2003), 3–4.

AO
Anjou-kori oklevéltár, I–VIII, Budapest–Szeged (1990–1993).

Bánffy
Varjú E.–Iványi B., *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy család történetéhez*, I–II, Budapest (1908–1928).

Csánki 1890
Csánki D., *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, I, Budapest (1890).

DF
Magyar Országos Levéltár. *Diplomatikai fényképgyűjtemény*.

DL
Magyar Országos Levéltár, *Mohács előtti gyűjtemény*.

Engel 1982
Engel P., Honor, vár, ispánság. *Századok* (1982).

Engel 1987
Engel P., Ozorai Pipo. *Ozorai Pipo emlékezete*, Szekszárd (1987).

Engel 1996
Engel P., *Magyarország világi Archontológiája 1301–1457*, I, Budapest (1996) (format digital).

Engel 2006
Engel P., *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei Medievale 895–1526*, ed. A. A. Rusu, I. Drăgan, Cluj-Napoca (2006).

Eszlary 1963
Ch. d'Eszlary, *Histoire des institutions publiques hongroises*, Paris (1963).

Fejér
Fejér G., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, I–XI, Budae (1829–1844).

Fenyvesi 1993
Fenyvesi L., A temesközi-szőrénysegi végvárvidék funkcióváltozásai (1365–1718). *Végváarak és régiók a XVI–XVII. században*, *Studia Agriensia* 14, Eger (1993).

Fügedi 1986
Fügedi E., *Ispánok, bárók, kiskirályok. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése*, Budapest (1986).

Hațegan 1997
I. Hațegan, *Filippo Scolari. Un condotier italian pe meleaguri dunărene*, Timișoara (1997).

- Holban 1981
M. Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII–XIV*, București (1981).
- Kristó 1988
Kristó G., *Az Anjou-kor háborúi*, Budapest (1988).
- Kristó 1994
Kristó G., *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*, Budapest (1994).
- Pesty 1863
Pesty F., Temes vármegye főispánjai, a temesvári pasák és tartományi elnökök. *Magyar Történelmi Tár XII.* (1863).
- Krassó 1882
Pesty F., *Krassó vármegye története*, III, Budapest (1882).
- Petrovics 2008
Petrovics I., *A középkori Temesvár. Fejezetek a Bega-parti város 1552 előtti történetéből*, Szeged (2008).
- Petrovics 2010
Petrovics I., A temesi ispánság és a déli határvédelem a 15. században és a 16. század elején. *Aktualitások a magyar középkorkutatásban*, Pécs (2010).
- Teleki
Teleki J., *Hunyadiak kora Magyarországon*, X–XII, Pest (1853–1857).
- Temes
Ortvay T., *Temesvármegye és Temesvár város története. Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez*, vol. IV, Pozsony (1896).
- Zs.
Mályusz E., *Zsigmondkori oklevéltár*, I–II. Budapest (1951–1958).
- Zichy
A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. I–XII, Pest, Budapest (1871–1931).

DER TEMESCHER KOMES. EIN BARON DES KÖNIGREICHS UNGARN (Zusammenfassung)

Vom Anfang des 13. Jhs. war die wichtigste politische Funktion des Gebiets zwischen Marosch, Theiß und Donau die des Ban von Severin. Ohne aufgelöst zu werden, wurde dieses Amt bis ins 16. Jh. beibehalten, es blieb aber eine Zeit lang unbesetzt, und so wie es Maria Holban ausdrückte kann man sogar von einer „Phantomexistenz“ sprechen. Freilich ist das nur eines der vielen Gründe weshalb im Zeitraum zwischen dem 14. und 15. Jh. das genannte Staatsamt, in politischer Hinsicht, eine institutionelle Konkurrenz bekam. Auf diese Weise bot die Funktion des Gespans von Temesch ihrem Träger denselben Rang wie den des Wojwoden Transilvaniens oder den der Bane

Slawoniens und Kroatiens. Aber diese Tatsache war keiner spontanen Entscheidung der Zentralmacht zu verdanken und fand nicht zu einem bestimmten Zeitpunkt statt, sondern war das Ergebnis eines internen Prozesses, welcher von den politischen Veränderungen an der südöstlichen Grenze des Königreichs bestimmt wurde. Angesichts der osmanischen Bedrohung werden die südlichen Grenzen gefährdet, so dass wichtige menschliche und finanzielle Ressourcen zu ihrer Verteidigung mobilisiert wurden.

Das Versagen Sigismunds von Luxemburg in Nikopolis verursachte das Umdenken der Pforte, die ab diesem Moment die offensive Initiative übernahm. Die ungünstige Lage des Königreichs führte zur Festigung der südlichen Grenze durch neue Befestigungsanlagen und die Konzentrierung der militärischen Macht in den Händen eines einzigen Würdenträgers, der für die Verteidigung des ganzen Gebiets verantwortlich sein sollte. Wie wir bemerken werden ist dies in vielen Situationen der Gespan von Temesch. Seine Autorität steigt stufenweise durch die Aneignung der Banater Komitatstitel und der Führung über einige Verwaltungseinheiten nördlich der Marosch und westlich der Theiß. Schon vor der Schlacht von Nikopolis verwalteten die zwei Temescher Gespane Nikolaus Csáki und Nikolaus Marcali ein ziemlich großes Territorium, und zu ihrer umfangreichen Titulatur wurde ab 1397 das Amt der Richter der Kumanen hinzugefügt. Die Funktion an sich stellte kein Staatsamt dar, aber gewohnheitsmäßig wurde sie von Baronen ausgeübt. Das ausgedehnte Gebiet das sie verwalteten und die wichtigen Ressourcen über die sie verfügten sind ausschlaggebende Beweise dafür, dass die zwei Gespane in den Rang von Baronen aufgestiegen waren, dank der Titulatur des Komitats Temesch, das sie vor ihrer Einrichtung an der Führung Transilvaniens verwaltet hatten.

Angesichts dieser Tatsachen kann man sich nicht mehr wundern, dass zu Anfang des nächsten Jahrhunderts Filippo Scolari schon seit den ersten Jahren an der Spitze des Komitats den Titel *magnifico* innehatte. Trotzdem wird er offiziell nicht als Baron anerkannt, nicht einmal zur Gründung des Drachenordens, weshalb König Sigismund sich gezwungen sieht, ihm den Titel Ban von Severin zu verleihen. Durch diese Ernennung war Scolari als Baron eingeführt, aber er hatte dieses Statut schon früher gewonnen, denn in einigen Monaten verzichtete er auf den Titel von Severin und zog es vor, bis zu seinem Tod den Titel *come Themesiensis* zu benutzen.

Die Bindung der königlichen Kanzlei an die alten bewährten Staatsämter und die Tradition, die von den Gesetzen von 1350 gefestigt wurde, sind die einzigen Gründe weshalb der Gespan von Temesch in der besprochenen Zeitspanne nicht als einer der ungefähr 20 Barone des Königreichs anerkannt wurde. So beweisen die offiziellen Urkunden, dass die Kanzlei auch im dritten und vierten Jahrzehnt des 15. Jhs. die institutionelle und politische Änderung nicht anerkannte, die sich am Ende des vorigen Jahrhunderts zugetragen hatte, als der Gespan von Temesch zu den mächtigsten Staatsämtern des Königreichs zählte.